

دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان فارس

هاری

بیماری صد در صد کشنده ولی قابل پیشگیری با واکسن

ویژه عموم

از انسان به انسان (از طریق پیوند اعضا) امکان پذیر می‌باشد.

اقدامات لازم بعد از گازگرفتگی حیوان

کلیه افرادی که توسط حیوانات پستاندار مورد گزش قرار می‌گیرند هرچند جزئی و بصورت خراش باشد می‌بایست آن حیوان را مشکوک به هاری تلقی کنند و اقدامات لازم را انجام دهند تا زمانی که خلاف آن ثابت شود و موضوع از نظر هاری منتفی گردد.

۱. شستشوی فوری زخم با آب و صابون یا مایع دستشویی به مدت حداقل ۱۵ دقیقه (ربع ساعت).
۲. مراجعه به واحدهای درمان هاری شهرستان جهت بررسی وضعیت و در صورت نیاز، شروع برنامه واکسیناسیون
۳. در صورت امکان هماهنگی با اداره دامپزشکی شهرستان جهت بررسی و مشخص شدن وضعیت حیوان مهاجم

نقش حیوانات در انتقال هاری

تمام پستانداران خونگرم اهلی (سگ، گربه، گاو، گوسفند و ...) و وحشی (گرگ، روباه، پلنگ، گراز و ...) به بیماری هاری حساس بوده و موجب گسترش و انتقال بیماری هاری می‌گردند لذا هر گونه جراحت ایجاد شده در انسان توسط این حیوانات پستاندار بایستی هاری تلقی شده و جهت دریافت واکسن اقدام گردد. حیوان پستاندار به حیوانی گفته می‌شود که بچه زا بوده و به بچه های خود شیر می‌دهد. جنس نر و ماده حیوان مستعد ابتلا به هاری بوده و میتوانند بیماری را منتقل کنند

بر اساس اعلام سازمان بهداشت جهانی، در دنیا ۹۹٪ موارد بیماری هاری انسانی توسط سگ ایجاد می‌شود و بسیاری از کشورها با کنترل این بیماری در حیوانات بخصوص سگ ها توانسته اند به طور قابل توجه از ابتلا انسان به بیماری هاری پیشگیری کنند. در همین راستا سازمان جهانی بهداشت (WHO)، سازمان خواربار و کشاورزی ملل متحد (FAO) برای حذف هاری منتقله از سگ به انسان، کشورها را متعهد نموده اند که با انجام تمهیداتی تا سال ۲۰۳۰ به این هدف برسند.

دلایل و عوامل افزایش موارد حیوان گزیدگی ناشی از حمله سگ

- یکی از مشکلات مهم شناخته شده در بحث مدیریت شهری در جهان، معضل گربه ها و سگ‌های پرهنز آزاد است. سگ‌ها و

هاری یک مشکل جدی بهداشت عمومی در بیش از ۱۵۰ کشور و منطقه، عمدتاً در آسیا و آفریقا است که سالانه ده‌ها هزار مرگ و میر ایجاد می‌کند و ۴۰٪ از این مرگ و میرها مربوط به کودکان زیر ۱۵ سال است. بیماری هاری از ۳ هزار سال قبل از میلاد مسیح شناخته شده است و از بیماری‌هایی است که متأسفانه علی‌رغم پیشرفت‌های چشمگیر علمی هنوز راهکار درمانی برای موارد مبتلای انسانی برای آن شناخته نشده است و علیرغم کشف روشهای درمان بسیاری از بیماری‌هایی که قبلاً درمان ناپذیر بوده اند، هنوز هاری به عنوان یک بیماری کشنده مطرح و اهمیت جهانی خود را حفظ کرده است. گازگرفتگی و ایجاد خراش توسط سگ، عامل ۹۹٪ از موارد هاری انسانی است که می‌توان از طریق واکسیناسیون حیوان و پیشگیری از گازگرفتگی، از این بیماری جلوگیری کرد.

اهمیت بیماری

- میزان کشندگی بالا (صد درصد) بطوری که پس از ظهور علائم بالینی چه در انسان و چه در حیوان متأسفانه درمان پذیر نبوده و بیمار محکوم به مرگ خواهد بود.
- افزایش روند هزینه های درمان حیوان گزیدگی انسانی که بناچار سالانه سبب صرف مبالغ زیادی جهت خرید سرم و واکسن ضد هاری برای درمان پیشگیری مجروحان می‌گردد
- تلفات و خسارت اقتصادی که بیماری در دام ها ایجاد می‌کند.

راههای انتقال بیماری هاری

❖ گاز گرفتن:

اصلی ترین راه سرایت بیماری از طریق گاز گرفتن به وسیله حیوانات هار می‌باشد که در مورد گربه و گربه سانان از طریق کشیدن پنجه نیز انتقال بیماری صورت می‌گیرد.

❖ پوست:

بیماری هاری از راه پوست سالم قابل سرایت نیست ولی اگر کوچکترین خراش یا زخمی در پوست وجود داشته باشد مانند زخمهای میکروسکوپی (زخمهایی بسیار ریز که با چشم دیده نمی‌شوند) در تماس با بزاق حیوان آلوده قابل انتقال خواهد بود.

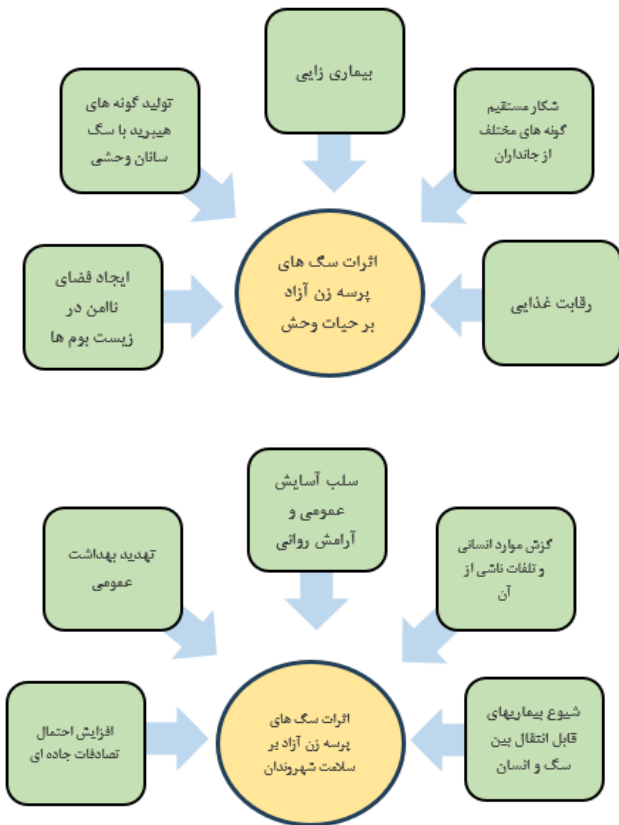
❖ سایر راهها:

انتقال بیماری از طریق لیسیدن مخاط بدن انسان (چشم، دهان و بینی) توسط حیوان، دستگاه گوارش، جفت، وسایل آلوده، دستگاه تنفس (در شرایط خاص) و سرانجام

سگ‌های پرسه‌زن آزاد (ولگرد):

سگ‌هایی که محدودیتی بر آنها اعمال نشده است و در همه‌جا پرسه می‌زنند و با یکدیگر ارتباط برقرار کرده و زاد و ولد می‌کنند به‌عنوان سگ‌های پرسه‌زن آزاد (ولگرد) شناخته می‌شوند. این حیوانات موجب اختلال در زیست بوم‌های طبیعی می‌شوند و در برخی موارد به انقراض گونه‌های بومی می‌انجامند. سگ پرسه‌زن آزاد (ولگرد) سگی است که تحت کنترل مستقیم یک شخص نباشد و از پرسه‌زدن آزادانه و بدون محدودیت آن جلوگیری نشده باشد.

مطابق با آخرین به‌روزرسانی دستورالعمل سازمان جهانی بهداشت حیوانات (WOAH) در سال ۲۰۲۲، کلمه ولگرد (Stray) به‌کلی حذف و به‌جای استفاده از واژه «سگ‌های ولگرد»، از واژه «سگ‌های پرسه‌زن آزاد»، استفاده شده است.

یکی از مهم‌ترین عوامل ازدیاد جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد در کشور، غذا رسانی مستقیم و غیر مستقیم (عدم مدیریت زباله) توسط هم وطنان ناآگاه می‌باشد که این مهم علاوه بر افزایش جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد موجب افزایش جمعیت حیواناتی مانند گربه و موش در شهرها و سایر حیوانات وحشی مانند روباه، شغال، راسو، سمور و ... در روستاها و حاشیه شهرها شده که می‌تواند موجبات انتقال بیماری‌های متعدد در انسان مانند هاری، سالک، کیست هیداتید، توکسوپلازما و ... شود. وجود منابع غذایی در خیابان‌ها (وجود زباله رها شده یا افرادی که به‌صورت داوطلبانه

گربه‌ها دارای قابلیت و پتانسیل تولید مثلی بسیار بالا بوده و به همین علت جمعیت آنها در صورت عدم ساماندهی و اجرا نشدن برنامه‌های کنترل، به‌سرعت افزایش یافته که این مهم می‌تواند سبب بروز مخاطرات زیادی برای انسان‌ها، آسیب‌های جدی به حیات وحش و برهم خوردن تعادل اکوسیستم شود. سگ‌ها، در انقراض حداقل ۱۱ گونه حیات وحش نقش داشته و همچنین یک تهدید بالقوه برای ۱۸۸ گونه حیوان دیگر به‌شمار می‌روند. رشد روزافزون جمعیت سگ‌های پرسه‌زن آزاد طی سالیان اخیر در کشور و تبعات مخرب آن، نظیر افزایش امکان انتقال انواع بیماری‌های مشترک بین انسان و حیوان خصوصاً بیماری هاری و احتمال به‌مخاطره افتادن سلامت جسمی یا روانی انسان‌ها و همچنین تهدید اکوسیستم، باعث شده است تا بررسی ابعاد مختلف این موضوع در دستور کار اکثر کشورهای جهان قرار گیرد.

- برخلاف تصور رایج که فقط سگ‌های پرسه‌زن آزاد (ولگرد) گزش می‌کنند، آمارها نشان داده که بخش بزرگی از گزش‌ها توسط سگ‌های صاحب‌دار نیز رخ می‌دهد، مخصوصاً وقتی بدون قلاده، نظارت یا آموزش در محیط‌های عمومی مانند پارک‌ها رها شوند.

- در سال‌های اخیر علاوه بر سگ‌ها، گربه‌ها به‌ویژه گربه‌های بدون صاحب (آزاد) نیز در برخی مناطق شهری افزایش یافته‌اند و موارد گزش توسط گربه‌ها هم گزارش شده است.

- عدم مدیریت زباله (جمع‌آوری، انتقال و دفع زباله) در زمان مناسب که رفع این معضل توسط عموم مردم و مدیریت پس‌ماند شهرستان ممکن است. وجود زباله در حاشیه شهرها و در مناطق روستایی و گردشگری یکی از مهمترین عوامل افزایش جمعیت سگ‌ها و گربه‌های پرسه‌زن آزاد و ورود حیوانات وحشی مانند روباه، شغال و ... به داخل شهرها و روستاها بوده که این مسئله خطرات انتقال بیماری‌های مشترک انسان و حیوان خصوصاً بیماری هاری موجود در وحش به سگ‌ها و گربه‌های پرسه‌زن آزاد در این مناطق شده و از طریق این حیوانات این بیماری‌ها به جمعیت این مناطق انتقال می‌یابد.

- گسترش سکونت‌گاه‌های انسانی به مناطق طبیعی و روستایی و برهم خوردن تعادل زیست‌محیطی باعث می‌شود انسان‌ها بیشتر با حیوانات و خصوصاً سگ‌ها مواجه شوند، که احتمال گزش را افزایش می‌دهد.

- کمبود آگاهی عمومی درباره‌ی نحوه‌ی تعامل صحیح با حیوانات و پیشگیری از موقعیت‌های خطرناک مانند نزدیک نشدن به گربه و سگ‌های پرسه‌زن آزاد (ولگرد) یا نحوه‌ی نگهداری مناسب از پت‌ها، موجب افزایش قابل توجه آمار گزش توسط این حیوانات شده است.

حیوانات را تغذیه می‌کنند) علاوه بر آلوده کردن محیط‌زیست باعث افزایش جمعیت حیوانات شهری (سگ، گربه و موش) می‌شود. بارها و بارها توسط متخصصین مدیریت حیوانات شهری صراحتاً گفته شده است که غذا دادن به حیوانات شهری خصوصاً سگ‌ها و گربه‌های پرده‌زن شهری فقط باعث تراکم جمعیت این حیوانات در مکان‌هایی می‌شود که منابع غذایی وجود دارد.

بر اساس دستورالعمل سازمان بهداشت جهانی حیوانات (WOAH)، تنها راه جلوگیری از بیماری هاری در سگ‌ها و متعاقب آن در انسانها، واکسیناسیون ۷۰ درصدی سگهای صاحبدار و پرده‌زن آزاد (ولگرد) است. نتایج پژوهش‌ها و مستندات علمی نیز نشان داده است که واکسیناسیون گسترده سگ‌ها (۷۰ درصد تمامی سگ‌ها اعم از صاحبدار و بدون صاحب) به‌صورت مستمر، بهترین راهکار برای کنترل هاری ایجاد شده در انسان به واسطه سگ‌ها می‌باشد.

روش‌های اصولی از طریق دستورالعمل‌هایی از سازمان خواربار جهانی (FAO)، سازمان جهانی بهداشت (WHO) و سازمان جهانی بهداشت حیوانات (WOAH) در دسترس کشورها قرار گرفته است. علمی‌ترین و اخلاقی‌ترین شیوه که مورد تأیید سازمان‌های مذکور قرار دارد و به کشورهای عضو سازمان بهداشت جهانی که ایران هم عضوی از آن است توصیه شده، روش (CNVR) یعنی زنده‌گیری، واکسیناسیون، عقیم‌سازی و رهاسازی در مکان قبلی است.

با این روش و تداوم آن همراه با همکاری مردم و سازمانهای مردم‌نهاد علاقمند به حیوانات (سمنها یا NGOها) در امر اجرایی واکسیناسیون سگها، جمعیت سگ‌های پرده‌زن آزاد در عرض ۳ الی ۵ سال کاملاً مدیریت می‌شود. کشور ایران به عنوان عضو سازمان بهداشت جهانی حیوانات (WOHA) متعهد است بیماری هاری را تا سال ۲۰۳۰ در کشور ریشه‌کن کند و این امر جز با واکسیناسیون هرساله و گسترده سگ‌های پرده‌زن آزاد و رهاسازی در قلمرو زنده‌گیری شده امکان‌پذیر نیست.

راهکارهای عملی برای کاهش جمعیت و گزش ناشی از سگ و گربه

▲ همکاری و تعامل مداوم شهروندان با مدیریت پسماند (زباله) به منظور کاهش دسترسی حیوانات به زباله‌های شهری، روستایی و مناطق گردشگری که یکی از مهمترین منابع افزایش جمعیت حیوانات بدون صاحب است.

▲ آموزش دانش آموزان و والدین آنها در مدارس درباره رفتار درست در مواجهه با گربه یا سگ‌های پرده‌زن آزاد

▲ آموزش به صاحبان حیوانات خانگی درباره انجام واکسیناسیون و مراقبت دوره ای این حیوانات با هماهنگی کلینیک دامپزشکی و مسئولیت نگهداری حیوان خصوصاً هنگام خروج حیوان از منزل و استفاده از وسایل حفاظتی مخصوص حیوان

▲ آموزش جامعه در خصوص همکاری مداوم و همه جانبه حامیان حیوانات با شهرداری و اداره دامپزشکی شهرستان

انجام فرایند واکسیناسیون ضد هاری سگ‌ها، یکی از اقدامات اساسی در جهت جلوگیری از شیوع بیماری هاری است. واکسیناسیون ضد هاری ۷۰٪ سگ‌ها (صاحبدار و بدون صاحب) و افزایش آگاهی، یکی از برنامه‌های سازمان جهانی بهداشت برای ریشه‌کن کردن بیماری هاری می‌باشد.

سازمان جهانی سلامت حیوانات در بیست‌وهشتمین ویرایش قوانین سلامت حیوانات ساکن خشکی در سال ۲۰۱۹ میلادی، نقش سمن‌ها در مدیریت سگ‌های پرده‌زن آزاد (ولگرد) به‌صورت ذیل تعریف کرده است :

سمن‌ها (سازمانهای مردم نهاد یا NGOها) باید در جمع‌آوری اطلاعات در زمینه جمعیت سگ‌ها در مکانهای مختلف کمک کرده و همچنین در نگهداری و حتی عقیم‌سازی سگ‌های ولگرد نقش کلیدی ایفا نمایند و با ایجاد حلقه همکاری با دامپزشکان و همچنین سایر دستگاه‌های مربوطه (خصوصاً شهرداریها در ایران) می‌توان از ظرفیت این نهادهای مردمی در افزایش دانش عمومی در خصوص مالکیت مسئولانه سگ‌های دارای صاحب نیز بهره برد. با عنایت به آنچه بدان اشاره شد در حال حاضر در کشور ما متأسفانه این سمن‌ها در راستای مدیریت سگ‌های پرده‌زن آزاد به‌طور کامل ورود و همکاریهای لازم را با دستگاه‌های مربوطه انجام نداده اند.

غذای کمتر = تجمع کمتر = گزش کمتر

در صورت گزیده شدن توسط هر حیوان پستاندار:

❖ شستشوی فوری زخم با آب و صابون

(حداقل ۱۵ دقیقه)

❖ مراجعه سریع به واحد مراقبت و پیشگیری

از هاری شهرستان جهت بررسی و دریافت

واکسن در صورت نیاز

در صورت مواجهه با گربه ها و سگهای پرده زن آزاد

چه کارهایی انجام ندهیم

❖ نزدیک شدن به سگ یا گربه‌ای که:

در حال غذا خوردن است

توله دارد

زخمی یا بیمار است

❖ عدم دویدن یا جیغ و فریاد کردن در صورت مواجهه ناگهانی با

حیوان

❖ عدم نگاه کردن مستقیم به چشم سگ‌ها (این عمل از دید سگ

خصوصاً سگهای مضطرب یا مهاجم، تهدید تلقی می‌شود)

تهیه و تنظیم:

دکتر مهدی نجات

احمد رضایایی

